

Олександр КУПЧИШИН,
ветеран дипломатичної служби

25 РОКІВ ЧЛЕНСТВА В РАДІ ЄВРОПИ: ЯК УСЕ ПОЧИНАЛОСЯ

Анотація. У статті йдеться про вступ України до Ради Європи – великий здобуток незалежної Української держави. Представляючи тоді Україну в Раді Європи, автор статті координував зусилля нашої країни щодо приєднання. Офіційна заявка на членство від 14 липня 1992 року стала першим формальним виявом європейських амбіцій України, які нині зафіксовано в усіх основоположних документах.

Описано перешкоди на шляху України до вступу, а також розтлумачено специфіку тогочасних суспільних настроїв, зазначено проблемні аспекти реакції українського соціуму на висунуті умови вступу до РЄ. А втім, 19 жовтня 1995 року Комітет міністрів Ради Європи одноголосно ухвалив історичне рішення запросити Україну стати 37-м членом.

Ключові слова: Рада Європи, Комітет міністрів Ради Європи, Україна в РЄ, міжнародні організації.

Чверть століття тому, 9 листопада 1995 року, Україна офіційно вступила до Ради Європи. І якщо поміж засновників ООН після Другої світової війни наша країна була, за підсумками політичних домовленостей, між державами-переможницями, а членство в ОБСЄ здобула автоматично після розпаду СРСР як одна з правонаступниць радянської імперії, то приєднання до Ради Європи є вагомим власним здобутком незалежної України. Офіційна заявка на членство в Раді Європи від 14 липня 1992 року стала першим формальним виявом європейських амбіцій України, які нині зафіксовано в усіх її основоположних документах, зокрема й у Конституції.

На початку 90-х років Рада Європи була своєрідним елітарним клубом, адже долучитися до цієї міжнародної організації могли переважно тільки країни-членкині Євросоюзу. Тоді в РЄ ще не дійшли згоди з питання подальшого розширення через нові держави Східної Європи й тому були доволі обережними щодо запрошення нових членів. Шлях України до Ради Європи був тернистий: непрості переговори з міжнародними парт-

Страсбург, вересень 1995 року. Одна з бесід Олександра Купчишина та Генерального секретаря Ради Європи Данієля Таршиса, присвячена підготовці до вступу України

Strasbourg, September 1995. A Conversation between Oleksandr Kupchyshyn and Daniel Tarschys, Secretary-General of the Council of Europe, on the preparation for Ukraine's admission

нерами на різних рівнях, очікування понад три роки в статусі так званого «спеціально запрошеного гостя», бурхливе обговорення умов вступу не лише на європейських майданчиках, а й у самій Україні, де до вимог Ради Європи поставилися неоднозначно. Чого варта лише гострота дискусії в нашому суспільстві щодо необхідності скасування смертної кари! І все ж з урахуванням настроїв, які домінували тоді на тлі нещодавно здобутої незалежності, було ухвалено рішення пристати на висунуті умови. Крім скасування смертної кари, варто зазначити такі фундаментальні вимоги, як ухвалення нової Конституції, реформа системи прокуратури, перепідпорядкування пенітенціарної служби від МВС до Міністерства юстиції, розроблення нових кодексів – кримінального, цивільного, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального тощо. На виконання всіх цих складних завдань Україні дали доволі небагато часу.

І коли здалося, що масштабна попередня робота нарешті близька до завершення, з'явилася нова неочікувана перешкода. Росія, яка набагато пізніше розпочала перемовини з Радою Європи щодо свого майбутнього членства, прагнула відтермінування приєднання України, щоб синхронізувати долучення обох країн до організації. Прагнучи не допустити самостійного вступу України, Росія, маючи потужний дипломатичний інструментарій, зчинила шалений тиск як на країн-членкинь Ради Європи в європейських столицях, так і на керівництво РЄ в її ж штаб-квартирі.

Працюючи тоді в Страсбурзі й представляючи Україну в Раді Європи, я опинився в епіцентрі подій і координував наші зусилля з протидії російським намаганням завадити Україні самостійно вступити до цієї міжнародної організації. Працював за двома основними напрямками – як із постійними представництвами держав-членкинь, так і з керівництвом Секретаріату Ради Європи.

Невдовзі стало зрозуміло: країни-членкині Ради Європи здебільшого прихильно ставляться до того, щоб Україна індивідуально набула членства. На рівні ж Секретаріату Ради Європи ситуація була не надто оптимістична. Регулярно спілкуючись із тодішнім Генеральним секретарем Ради Європи Даніелем Таршисом (громадянином Швеції), у якийсь момент я відчув «сповзання» його позиції, яка до цього була для нас сприятливою, у бік схильності до компромісу з Росією. Не залишалось сумнівів, що Д. Таршис, опинившись під пресингом Росії, був готовий відкласти вступ України й «освятити» синхронне приєднання до Ради Європи нашої держави разом із Росією. Ситуацію ускладнювало те, що поміж тодішнього вітчизняного політикуму теж чимало віддавали перевагу одночасному вступові України та Росії. Зокрема, до такого сценарію схилилася значна частина делегації Верховної Ради України в Парламентській асамблеї Ради Європи, яка тоді вже брала участь в діяльності ПАРЄ як «спеціально запрошений гість» і в якій тоді домінували комуністи.

Україні довелося посилити акценти в роботі з країнами-членкинями як у Страсбурзі, так і в європейських столицях через українські посольства. Наша держава посіла жорстку й безкомпромісну позицію щодо права України на самостійний вступ до Ради Європи. Усвідомлюючи, що Україна має широку підтримку держав-членкинь, Д. Таршис не ризикнув наполягати на спільній з Росією процедурі приєднання. Важливу роль у цьому відіграв також авторитет Міністра закордонних справ України Геннадія Удовенка, з яким я перебував у постійному контакті та якому організував низку телефонних розмов із Д. Таршисом.

У підсумку вдалося напрацювати спільну консолідовану платформу, згідно з якою кожна держава-кандидатка рухається до членства в Раді Європи самостійно та відповідно до своєї готовності (by its own merits). Пізніше цю формулу навіть було відображено в одній із резолюцій ПАРЄ.

19 жовтня 1995 року Комітет міністрів Ради Європи одноголосно ухвалив історичне рішення запросити Україну стати 37-ю членкинею РЄ та призначив дату офіційної церемонії вступу: 9 листопада.

Росія ж набула членства в Раді Європи лише наступного року.

Страсбург, 9 листопада 1995 року. Прем'єр-міністр Євген Марчук підписує від імені України Статут Ради Європи

Strasbourg, 9 November 1995. Yevhen Marchuk, Prime Minister of Ukraine, signs the Statute of the Council of Europe on behalf of Ukraine

Євген Марчук передає оригінали підписаних документів Генеральному секретареві Ради Європи Данієлю Таршису

Yevhen Marchuk, Prime Minister of Ukraine, hands over original signed documents to Daniel Tarschys, Secretary-General of the Council of Europe

Вітальне слово Генерального секретаря Ради Європи Данієля Таршиса після підписання документів

Welcoming address of Daniel Tarschys, Secretary-General of the Council of Europe, after signing the documents

Делегація України. На передньому плані: Прем'єр-міністр України Євген Марчук, Міністр закордонних справ України Геннадій Удовенко, Міністр юстиції України Сергій Головатий, Представник України при Раді Європи Олександр Купчишин

Delegation of Ukraine. In front: Yevhen Marchuk, Prime Minister of Ukraine, Hennadii Udovenko, Minister for Foreign Affairs of Ukraine, Serhii Holovaty, Minister of Justice of Ukraine, Oleksandr Kupchyn, Representative of Ukraine to the Council of Europe